

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของการวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดนครพนม : กรณีศึกษาอำเภอท่าอุเทน ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

บทวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ รวมถึงการสังเกตของผู้วิจัยจากกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยกลุ่มเกษตรกรที่ใช้เป็นกรณีศึกษาในเขตอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม โดยผู้วิจัยจะทำการนำเสนอบทวิเคราะห์ในแต่ละตำบล ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ของแต่ละตำบล จะประกอบไปด้วยหัวข้อหลักสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน (ขอบเขตตำบลในจังหวัดนครพนม)
2. ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย
 - 2.1 ประวัติความเป็นมา
 - 2.2 กิจกรรมทางการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
 - 2.3 แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
 - 2.4 เจตคติของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
 - 2.5 เจตคติของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วม
3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย
 - 3.1 การฝึกอบรม
 - 3.2 การประชุมสัมมนา
 - 3.3 การศึกษาดูงาน
 - 3.4 การทำแปลงสาธิต
 - 3.5 การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร
 - 3.6 อื่นๆ
4. ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย
 - 4.1 ปัจจัยภายในของเกษตรกร ได้แก่
 - 4.1.1 ตำแหน่งทางสังคม
 - 4.1.2 เจตคติ

4.1.3 การศึกษา

4.1.4 การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร

4.2. ปัจจัยภายนอกของเกษตรกร ได้แก่

4.2.1 เจ้าหน้าที่ของรัฐ

4.2.3 การสนับสนุนของรัฐ

4.2.4 ผู้นำชุมชน

5. แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วย

5.1 ข้อเสนอแนะของเกษตรกร

5.2 ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่

ต่อจากนี้ไป ผู้วิจัยขอนำเสนอบทวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ รวมถึงการสังเกตจากกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

1.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

สภาพทั่วไป อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม เป็นอำเภอเล็ก ๆ ริมฝั่งแม่น้ำโขง ในดินแดนที่ราบสูง มีเนื้อที่ประมาณ 5,512.7 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,445,414.32 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 140 เมตร ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 740 กิโลเมตร นครพนมเป็นจังหวัดชายแดน ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ตอนบน) ของประเทศไทย มีลักษณะเป็นแนวยาวตามฝั่งแม่น้ำโขงประมาณ 153 กิโลเมตร ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 16-18 องศาเหนือ และลองจิจูดที่ 104-105 องศาตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือ ติดอำเภอเซกา จังหวัดหนองคาย ทิศตะวันออก ติดแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นแนวกั้นพรมแดน ทิศใต้ ติดอำเภอดงหลวง และอำเภอหว้าใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร และทิศตะวันตกติดอำเภอกุมภวาปี อำเภออากาศอำนวย และอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

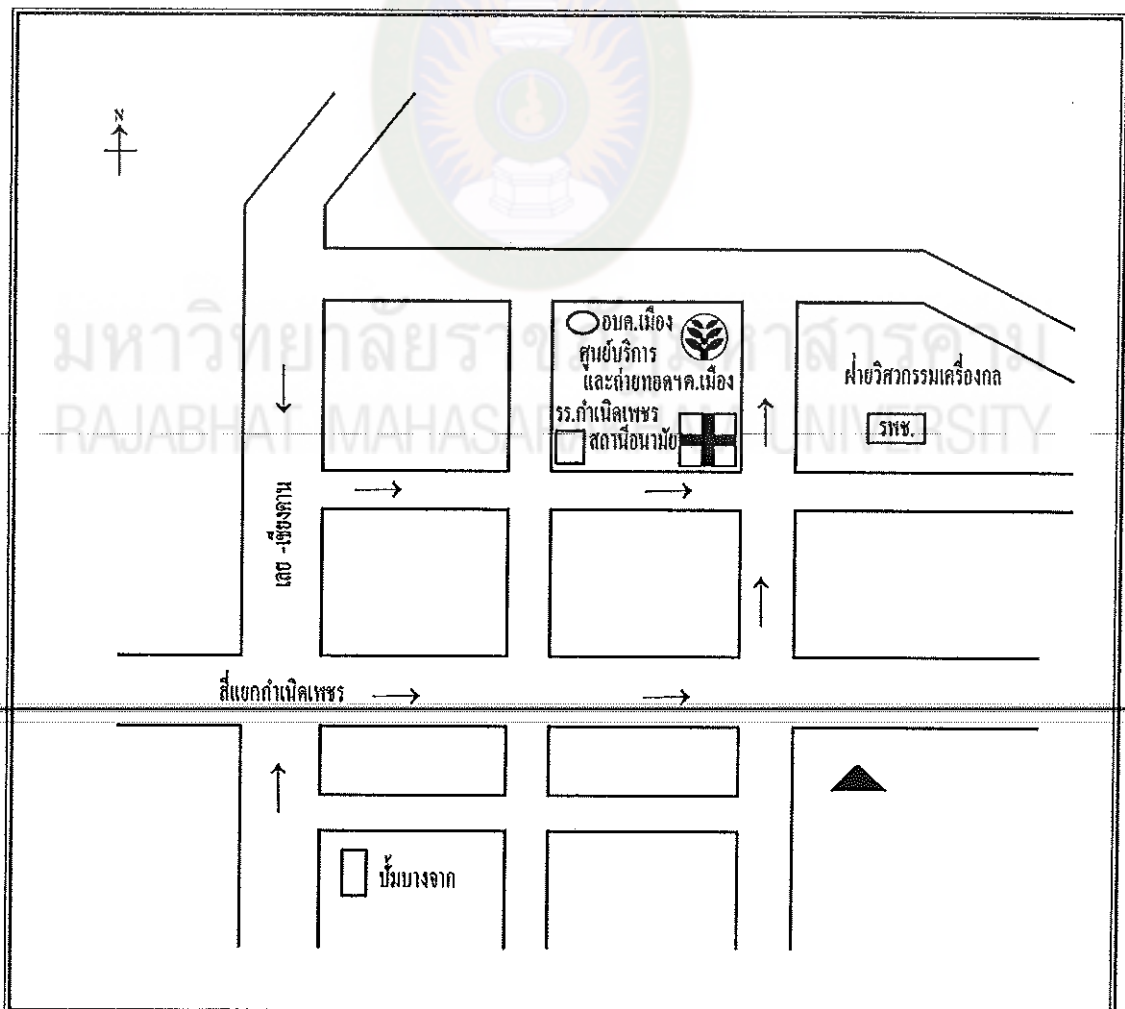
ลักษณะภูมิประเทศ แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนเหนือ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนินสูงและที่ดอน มีป่าไม้สลับกับพื้นที่ราบ ทางตอนกลางและตะวันตกของพื้นที่จะเป็นที่ราบลุ่มมีลักษณะเป็นทุ่งกว้างซึ่งปีใดมีฝนตกชุกจะมีสภาพน้ำท่วมขัง ตอนใต้ พื้นที่บริเวณใกล้แม่น้ำโขงเป็นที่ราบลุ่มมี

น้ำท่วมถึงส่วนทางทิศตะวันตกซึ่งอยู่ห่างออกไปพื้นที่มีลักษณะเป็นลูกคลื่น และที่ดอนสภาพป่าเป็นไม้เต็งรัง พื้นดินส่วนมากเป็นหินลูกรัง บางส่วนมีลักษณะเป็นเนินและที่ต่ำสลับกัน

โดยทั่วไป จังหวัดนครพนมเป็นจังหวัดที่มีฝนตกชุกในฤดูฝน ทั้งนี้เพราะได้รับอิทธิพลจากพายุไซร่อนในทะเลจีนใต้ รวมทั้งอิทธิพลจากป่าไม้และเทือกเขาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ฝนตกชุกตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ซึ่งในปี 2549 มีฝนตกประมาณ 139 วัน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 2,189.5 มิลลิเมตรต่อปี อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด 37.5 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด 10.5 องศาเซลเซียส

ปัญหาในเขตอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ส่วนใหญ่เกษตรกรมีปัญหากับการทำ การเกษตร ได้แก่ ปัญหาฝนทิ้งช่วงเกิดปัญหาน้ำไม่เพียงพอที่จะใช้ในการทำการเกษตร การใช้สารเคมี ปัญหาการเกิดโรคระบาดในศัตรูพืชของเกษตรกร และปัญหาด้านการตลาดที่จะรองรับผลผลิตการเกษตร

เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถมองเห็นภาพของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ผู้วิจัยขอนำเสนอแผนที่ตั้งไว้ในภาพประกอบที่ 2 ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 2 แผนที่ตั้งแสดงศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

1.2 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

1.2.1 ประวัติความเป็นมา

เริ่มต้นด้วยความเรียบง่ายตามวิถีความพอเพียงด้วยการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย ตั้งแต่ปี พ.ศ 2545 ในเนื้อที่ 15 ไร่ ที่แบ่งส่วนทำนาข้าว 10 ไร่ มีการสร้างเล้าไก่เลี้ยงไก่พื้นบ้าน เลี้ยงเป็ด แบ่งขุดสระน้ำที่มีขนาดพอเหมาะสามารถเก็บกักน้ำฝนเอาไว้ใช้ได้ตลอดทั้งปี เป็นแหล่งเลี้ยงปลาเอาไว้กินในครอบครัว ภายในกลุ่มจะมีการปรึกษาวางแผนกันให้ความสำคัญกับกับความคิดของทุกคน มีการปฏิบัติโดยยึดหลักทางสายกลางตามกำลังกาย กำลังเงิน ที่จะสามารถทำได้ มีสมาชิกทั้งหมด 9 คน ต่อมากลุ่มสมาชิกได้รับการส่งเสริมโครงการเกษตรผสมผสานเกี่ยวกับการจัดไร่นาสวนผสมตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอ เพราะเนื่องจากพื้นที่การเกษตรของตำบล มีความเหมาะสมที่จะดำเนินงาน โครงการเกษตรผสมผสาน และเป็นการสร้างอาชีพให้เกษตรกรได้มีงานทำตลอดทั้งปี มีรายได้เพิ่มขึ้น จึง ได้มีสมาชิกร่วม โครงการเพิ่มขึ้นเป็น 30 คน

1.2.2 กิจกรรมทางการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมทางการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มสมาชิก ได้แก่ การทำไร่นาปลูกข้าว ทำปุ๋ยชีวภาพปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง เพื่อลดต้นทุนการผลิต มีการปลูกพืชสมุนไพร พืชผักสวนครัวทั้งที่ว่างบริเวณบ้านและหัวไร่ปลายนา ปลูกไม้ผล เช่น ลำไย มะม่วง กระท้อน ฝรั่ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงปลาในบ่อน้ำเลี้ยง เป็ด ไก่ เพื่อไว้บริโภคได้ตลอดทั้งปี กิจกรรมการเกษตรทั้งหมดใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติที่ขุดเป็นสระเก็บน้ำเอาไว้ ส่วนใหญ่เกษตรกรเลี้ยงไก่เป็นอาชีพเสริมแมลงพื้นบ้าน ได้แก่ ผึ้ง มด จิ้งหรีด แมงกระซอน แมงจิ้งจอก แมลงด้บเต่า แมงดา แมงคาง จักจั่น ฯลฯ ซึ่งแมลงพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นแหล่งอาหาร โปรตีนราคาถูกที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น

1.2.3 แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

แหล่งการเรียนรู้ในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มสมาชิกในอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ได้มาจากสำนักงานเกษตรอำเภอ โดยมีการส่งเสริมให้มีการจัดพื้นที่ในการทำไร่นาให้เหมาะสม ส่งเสริมการจัดไร่นาสวนผสมและการทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยชีวภาพไว้ใช้เอง และได้รับการสนับสนุนพันธุ์ปลาดุกจากสำนักงานเกษตรจังหวัด นอกจากนี้เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอ ทำหน้าที่เป็นวิทยากรเกษตรกรเผยแพร่ให้ความรู้ในด้านการทำแปลงสาธิตเกษตรผสมผสาน

1.2.4 เจตคติของเกษตรกรที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นเกี่ยวกับการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพราะผลตอบแทนที่คุ้มค่าน่ามากกว่าการทำเกษตรชนิดเดียว ทำให้ให้สมาชิกในกลุ่มมีรายได้ และเป็นการจัดสรรพื้นที่ไร่นาที่ใช้ในการเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยในการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรได้ยึดหลักตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้เกษตรกรอยู่ได้ พออยู่ พอกิน

1.2.5 เจตคติของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วม

เกษตรกรในกลุ่มให้ความสำคัญร่วมกันดี โดยเฉพาะผู้นำของกลุ่ม ในกลุ่มจะเข้าร่วมวางแผนในการทำการเกษตร เข้าร่วมพูดคุยในเรื่องของตลาดที่จะนำผลผลิตออกไปวางขาย ทั้งนี้โดยยึดหลักกันว่า เกษตรกรต้องมีส่วนร่วมจึงจะเกิดการเรียนรู้แล้วนำไปปฏิบัติได้จริง เพราะถ้าไม่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติก็จะไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้

1.3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจ

เกษตรกรอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ได้เข้าร่วมโครงการของรัฐ ส่วนใหญ่เป็นโครงการของกรมส่งเสริมการเกษตรและกิจกรรมเกี่ยวกับการเกษตรหรือโครงการอื่นๆ

1.3.1 การฝึกอบรม

ส่วนใหญ่เป็นการฝึกอบรมที่เกษตรจัดขึ้นภายในอำเภอท่าอุเทน ในเรื่องการทำนา การปลูกพืชหมุนเวียน ผู้เข้าร่วมอบรมมีทั้งเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จในการทำการเกษตร วิทยากรที่เป็นเจ้าหน้าที่และเกษตรกร โดยมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดไร่นาสวนผสม ในเรื่องการจัดพื้นที่การเกษตร การงดใช้สารเคมีในไร่นาและให้เกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ จัดอบรมที่สำนักงานเกษตรอำเภอท่าอุเทน โดยมีวิทยากรที่มีความรู้มาให้การบรรยาย

1.3.2 การประชุมสัมมนา

จัดโดยเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอ จะมีการประชุม 2 ครั้ง/สัปดาห์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำนา ทำสวน และการทำไร่นาสวนผสม ส่วนใหญ่จัดโดยกรมส่งเสริมการเกษตรและกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ มาบรรยายให้ความรู้ แล้วให้เกษตรกรนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกัน

1.3.3 การศึกษาดูงาน

ไปดูงานการทำไร่นาสวนผสม ที่อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ไปดูงาน 1 วัน สมาชิกได้นำข้อมูลที่ได้รับมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและปรับปรุงการเกษตรภายในหมู่บ้าน แต่เป็นการไปดูงานในพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยมีเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตรและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จะจัดดูงานในไร่นาสวนผสม โดยดูรูปแบบการใช้ที่ดิน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวอย่างเต็มที่

1.3.4 การทำแปลงสาธิต

ได้รับการสนับสนุนแปลงสาธิตจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ได้มีการปรับพื้นที่ วางแผนการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และการวางผังฟาร์มมีการทำแปลงสาธิตเกี่ยวกับการทำไร่นาสวนผสม และเป็นแหล่งการเรียนรู้ของอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ซึ่งแปลงสาธิตตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นของกรมส่งเสริมการเกษตรและกระทรวงการเกษตรและสหกรณ์ ที่ประสบผลสำเร็จมาแล้วในเรื่องของการจัดสรรที่ดินของเกษตรกร

1.3.5 การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

เข้าร่วมอบรมที่สำนักงานเกษตรจังหวัดจัดขึ้น หลังจากการเข้าร่วมอบรมได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูล และได้มีการเผยแพร่ข้อมูลโดยการใช้อุทธรณ์ข่าวสารของหมู่บ้าน นอกจากนี้ก็เคยได้รับเอกสารคำแนะนำในเรื่องการทำไร่นาสวนผสมจากหน่วยงานเกษตรของจังหวัด โดยเจ้าหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นชักชวน

4. ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

1.4.1 ปัจจัยภายในของเกษตรกร ได้แก่

1.4.1.1 ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่ภาครัฐจัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การทำแปลงสาธิตและการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ส่วนมากจะเป็นเจ้าของจัดแปลงการเกษตรนั้น ๆ เข้าร่วมกิจกรรม เกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมที่ภาครัฐจัดขึ้น เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในกลุ่มมีตำแหน่งทางสังคม เช่น ประธานกลุ่ม สำหรับระดับการศึกษาของผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสำคัญมาก สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมจะมีความเสถียร และมีเวลาพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมแล้วนำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดได้

1.4.1.2 ในด้านเจตคติในด้านของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เกษตรกรในอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม มีความเข้าใจในหลักการเกี่ยวกับการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นรู้จักจัดสรรที่ดินและใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้และทำให้มีเงินออม นอกจากนี้เกษตรกรอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ได้มีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากภายนอกมาโดยตลอด

1.4.1.3 สมาชิกกลุ่มอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ส่วนใหญ่จะให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมทำกิจกรรมจะเป็นเกษตรกรรุ่นของวัยกลางคน ผู้ที่เข้าอบรมเป็นผู้ทำการเกษตรอยู่แล้ว ส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำครอบครัว และเป็นคนที่ขยัน สมาชิกในกลุ่มจะไม่ค่อยมีเวลาว่างเพราะจะทำงานตลอดปี ถ้าเว้นจากการทำนาที่จะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ เพื่อจะหารายได้จากการทำงาน เว้นจากการทำนา แม้แต่เวลาที่เปิดฟังข่าวสารทางสังคมยังไม่มีเวลาที่ฟังและรับรู้เท่าไร จะมีเวลาว่างในช่วงเช้ามีดและช่วงค่ำ

1.4.1.4 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่จะเห็นว่าผู้ที่ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนี้แล้วจะไม่อดตายและมีเงินเก็บ เงินออม เพื่อที่จะใช้จ่ายในอนาคต แต่เกษตรกรที่เป็นหนี้ยังมองไม่เห็นทางแก้ปัญหาในการทำการ เกษตร เกษตรกรจึงคิดว่าการใช้สารเคมีเพราะจะเป็นสิ่งที่จะให้ได้ผลผลิตที่ดีและขายได้ราคา แต่เกษตรกรว่าเป็นความคิดที่ผิด และเกษตรกรจึงมุ่งหาเน้นการหารายได้ มาเป็นการจัดการให้รายได้เหลือจากรายจ่ายรวมถึงความสำคัญในการใช้จ่าย

1.4.1.5 สมาชิกเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรับข้อมูลข่าวสารด้านวิชาการเกษตร ทางวิทยุ ทางโทรทัศน์ ไม่มีการปิดกั้นการรับข้อมูลข่าวสาร

1.4.2 ปัจจัยภายในของเกษตรกร ได้แก่

1.4.2.1 เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ได้มีการกระตุ้นให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆรวมถึงการที่รัฐเข้ามาสนับสนุน โครงการต่างๆอย่างต่อเนื่อง เช่น การลดใช้สารเคมี และหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพที่ทางกลุ่มจัดทำขึ้นเอง เป็นต้น

1.4.2.2 ผู้นำชุมชนและเครือข่ายเข้ามามีบทบาทไม่มากนัก โดยส่วนมากจะเข้ามามีส่วนร่วมในด้านการเผยแพร่ความรู้ผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน

1.4.2.3 ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการสนับสนุนการเกษตร หรือให้เกษตรกรตื่นตัวในการเข้ากิจกรรมทางการเกษตรร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทางด้านการพัฒนาอาชีพทางการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ผู้นำของชุมชนแนะนำให้เกษตรกรทดลองทำกิจกรรมที่ไม่ใช้สารเคมีในการปลูกพืช เจ้าหน้าที่ของรัฐของกรมส่งเสริมการเกษตรและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เกษตรกร เกษตรกรได้ร่วมกิจกรรมที่รัฐจัดอย่างต่อเนื่อง

1.5 แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

1.5.1 ข้อเสนอแนะของเกษตรกร

1.5.1.1 การอบรมสัมมนาและการไปศึกษาดูงาน อยากให้จัดกิจกรรมไม่นานนัก เพราะสมาชิกในกลุ่มไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรม

1.5.1.2 การไปดูงานนอกสถานที่บางแหล่งที่เน้นเรื่องวิชาการควรที่จะบรรยายให้สมาชิกในกลุ่มมีความเข้าใจและกล้าที่จะซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

1.5.1.3 อยากให้รัฐบาลมีการประกันราคาพืชผล

1.5.1.4 อยากให้มีแหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตรที่ดีและเพียงพอ

1.5.1.5 อยากให้รัฐบาลส่งเสริมการปลูกพืชและสนับสนุนพันธุ์พืช

1.5.1.6 อยากให้พืชปราศจากโรคและแมลงศัตรูมาทำลาย

1.5.2 ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่

1.5.2.1 การฝึกอบรมควรจะใช้วิทยากรที่มีประสบการณ์ด้านการเกษตรโดยตรง เพราะเกษตรกรจะได้เรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้น

1.5.2.2 ต้องมีงบประมาณสนับสนุนตามความต้องการของเกษตรกร เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรในการทำการเกษตรให้ประสบผลสำเร็จ

1.5.2.3 มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและจัดกิจกรรมนันทนาการให้เหมาะสมกับวัยของเกษตรกรที่เข้าร่วมอบรม

1.5.2.4 เจ้าหน้าที่ต้องทราบข้อมูลของเกษตรกรที่ตนรับผิดชอบว่าเกษตรกรมีความต้องการอะไรและเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1.5.2.5 การเรียนรู้เน้นการปฏิบัติจริงในแปลง คูแปลงที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อศึกษาวิธีการจัดการเพื่อที่จะนำมาปรับปรุงและปรับใช้ในแปลงของตนเอง

1.5.2.6 ต้องมีงบประมาณสนับสนุนให้เพียงพอต่อกิจกรรมที่จัดเพื่อจะได้ให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น และควรใช้วิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญทางการเกษตรโดยต่าง

2. ภาพรวมของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจ

พอเพียง อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

จากการศึกษาดังที่กล่าวมา สามารถนำผลการวิเคราะห์มาทำการวิเคราะห์เป็นภาพรวม ดังนี้

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร

จากข้อมูลพื้นฐานของอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม พบว่า สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของแต่ละตำบลมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ตำบลไชยบุรี ตำบลพนอม เป็นพื้นที่ภูเขาลาดชันมากกว่าร้อยละ 35 ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ระบบชลประทานยังไม่ทั่วถึง ยกเว้นตำบลท่าอุเทน พื้นที่ส่วนมากเป็นที่ราบและที่ราบเชิงเขา เมื่อฝนตกติดต่อกันหลายวันจะทำให้เกิดน้ำไหลป่าท่วมไร่ และ ตำบลพะทาย พื้นที่เป็นหุบเขาที่มีความลาดชันสูง พื้นที่ราบมีส่วนน้อย เพราะอากาศมีความเย็นตลอดปี การชลประทานไม่ทั่วถึง การทำการเกษตรจึงต้องอาศัยน้ำฝน อาชีพหลักของแต่ละตำบลเป็นอาชีพเกษตรกร คือ การปลูกข้าว การปลูกข้าวโพด ปลูกพริก ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น และยังมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว กระบือ สุกร เป็ดและไก่ แต่ละตำบลจะมีการรวมกลุ่มกันทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง การถือครองที่ดินส่วนมากจะเป็นที่ดินของตนเอง การเช่าที่ดินจะมีส่วนน้อย ในส่วนการคมนาคม ส่วนใหญ่มีถนนหนทางที่เชื่อมต่อทุกหมู่บ้าน ทุกตำบลทุกอำเภอ ทางด้านการตลาดในการรับซื้อหรือขายสินค้าทางการเกษตร ตำบลเวินพระบาทก็จะนำสินค้าที่ผลิตได้ส่งไปขายที่ตลาด จะมีส่วนน้อยที่มีพ่อค้ามารับซื้อสินค้าที่ไร่

ก้อยให้ความสนใจทำให้มีเจตคติที่ไม่ดีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพราะเจ้าหน้าที่จัดให้ไปดูงานในสถานที่ที่สภาพแวดล้อมไม่เหมือนกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ของเกษตรกร ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาให้เกษตรกรได้และยังไม่มีผลจากการที่ไม่ไปศึกษาดูงานระหว่างเกษตรกร

เมื่อนำมาวิเคราะห์ในรายละเอียดโดยใช้ดัชนีบ่งชี้ในบทที่ 3 มาวิเคราะห์ในกิจกรรมการศึกษาดูงานสรุปการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

2.3.3.1 ร่วมรับรู้ คือ การที่สมาชิกได้รับรู้ว่าจะมีการจัดกิจกรรมการไปศึกษาดูงานแล้ว สมาชิกได้ให้ความร่วมมือเข้าร่วมไปศึกษาดูงาน พบว่า เกษตรกรจากทุกกลุ่มได้รับรู้ว่าจะมีการจัดกิจกรรมไปศึกษาดูงาน และได้ส่งตัวแทนไปร่วมศึกษาดูงานด้วย

2.3.3.2 ร่วมตัดสินใจ คือ การที่กลุ่มเกษตรกรได้มีโอกาสที่จะเลือกสถานที่ไปดูงาน พบว่าเกษตรกรในทุกกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 ตำบล ไม่มีโอกาสที่จะเสนอถึงความต้องการของกลุ่มเลย เพราะจะมีแต่เจ้าหน้าที่เลือกให้เป็นผลทำให้เกษตรกรในตำบลไชยบุรี ไม่เสนอความต้องการที่จะเข้าร่วมโครงการ

2.3.3.3 ร่วมปฏิบัติ คือ การที่กลุ่มเกษตรกรได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการไปศึกษาดูงานจากสถานที่จริงแล้วได้ซักถามพูดคุยกับเจ้าของแปลงสาธิต พบว่า มีเพียงกลุ่มเกษตรกรในตำบลท่าอุเทนเท่านั้นที่ได้มีโอกาสซักถามพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับเจ้าของแปลงสาธิต

2.3.3.4 ร่วมรับประโยชน์ คือ การที่กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมในกิจกรรมไปศึกษาดูงาน และได้มีคนนำเอาความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ จากสิ่งที่ได้พบเห็นมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน พบว่า เกษตรกรทุกกลุ่มตัวอย่างได้ร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน แต่มีเพียงกลุ่มเกษตรกรในเขตตำบลไชยบุรี ที่หลังจากการกลับมาจากการไปดูงานและมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้และประสบการณ์แต่ไม่มีการนำเอาความรู้จากการไปศึกษาดูงานนำไปทดลองปฏิบัติตาม

2.3.3.5 ร่วมประเมินผล คือ การที่กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาดูงาน หลังจากการกลับมาจากการศึกษาดูงานแล้วได้มีโอกาสร่วมกันสรุปผลจากการไปศึกษาดูงานแล้ว นำเอาข้อสรุปไปเสนอให้สมาชิกในกลุ่มได้ทราบต่อไปอีก พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกกลุ่มได้เพียงข้อสรุป แต่ไม่มีการนำไปเสนอต่อ

2.3.4 การทำแปลงสาธิต

จากภาพรวมข้อมูลของกลุ่มเกษตรกรทั้ง 5 ตำบล สามารถสรุปภาพรวมได้ว่ามีการทำแปลงสาธิต ซึ่งได้รับแปลงสาธิตจากหน่วยงานของรัฐในทุก 5 ตำบล กิจกรรมการทำแปลงสาธิตเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกษตรกรได้เกิดการเรียนรู้และได้ลงมือปฏิบัติเองทำให้เกษตรกรได้ประโยชน์และการทำแปลงสาธิตยังเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของกลุ่มเกษตรกร มีการทำแปลงสาธิตที่ตำบลท่าอุเทน เป็นแปลงสาธิตเกี่ยวกับการจัดไร่นาสวนผสมได้เปิดเป็นแปลงสาธิตให้สมาชิกและบุคคลทั่วไปเข้ามาเรียนรู้และจัดเป็นจุดการศึกษาดูงานของจังหวัดนครพนม

2.3.5.2 ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ คือ กลุ่มสมาชิกในการเลือกสถานที่ เวลา ในการสนทนา และพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ในการจัดกิจกรรมทุกครั้งสมาชิกจะมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ร่วมรับฟังและเสนอความคิดเห็น

2.3.5.3 ร่วมปฏิบัติ คือ สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานของแต่ละกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกรับทราบ

2.3.5.4 ร่วมรับผลประโยชน์ คือ เมื่อสมาชิกได้เข้าร่วมกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารก็จะได้รับความรู้และประสบการณ์ ที่จะนำไปสู่ความพัฒนากลุ่มของตนเอง และก็จะมีส่วนช่องทางตลาดเพิ่มขึ้น

2.3.5.5 ร่วมประเมินผล คือ การที่กลุ่มสมาชิกได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ที่ได้จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันและนำผลจากการพูดคุยไปทดลองปฏิบัติในแปลงสาธิตที่จะได้ผลรวมกัน

2.4. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ข้อมูลในพื้นที่ 5 ตำบล แสดงให้เห็นว่า การที่เกษตรกรจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ ระดับการมีส่วนร่วมมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

2.4.1 ปัจจัยภายใน

ปัจจัยในตัวเกษตรกร ได้แก่ ตำแหน่งทางสังคม เจตคติ การศึกษา และการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่

2.4.1.1 ตำแหน่งทางสังคม ได้แก่ ประธานกลุ่ม คณะกรรมการ เลขานุการหรือตำแหน่งทางสังคมของผู้นำเกษตรกรในภายในตำบล พบว่า เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ส่วนใหญ่สมาชิกจะคัดเลือกบุคคลที่มีตำแหน่งทางสังคมดังกล่าวให้มาร่วมกิจกรรม เพราะเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในกลุ่ม

2.4.1.2 เจตคติ เป็นเจตคติของคนส่วนใหญ่ของกลุ่มที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและเจตคติต่อการมีส่วนร่วม จากการศึกษพบว่า กลุ่มที่มีเจตคติที่เห็นด้วยกับการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในการที่ทำให้เกษตรกรมีอาหารพอเพียง พออยู่พอกินเป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ทุกประเภทที่จัดขึ้น โดยทั้งภาครัฐ หน่วยงานอื่น ๆ หรือที่จัดเอง และมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับการรับรู้ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์

2.4.1.3 การศึกษา สมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมกิจกรรมจะมีการศึกษาใกล้เคียงกัน คือ จบการศึกษาแค่ ป.4 – ป.6 แต่สมาชิกในกลุ่มก็มีความชำนาญในด้านการเกษตรเป็นอย่างดี จึงไม่มีความวิตกในการลงมือปฏิบัติแต่จะมีการปฏิบัติที่ผิด เช่น การใช้สารเคมี จึงทำให้เกษตรกรมีผลผลิตที่ตกต่ำ จึงต้องเข้ารับการอบรม

2.4.1.4 การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร สมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเจ้าหน้าที่สำนักงานการเกษตร จากการเข้ารับการอบรม สมาชิกก็จะนำความรู้ที่ได้จากการอบรมมาเผยแพร่ให้แก่สมาชิกในชุมชนได้ทราบ ถ้าผู้นำกลุ่มมีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอก กลุ่มนั้นก็จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากกว่าและได้รับข้อมูลข่าวสารมากกว่า

2.4.2 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกของเกษตรกร ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของรัฐ การสนับสนุนของภาครัฐ และผู้นำชุมชน เป็นต้น ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

2.4.2.1 เจ้าหน้าที่ของรัฐ เน้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบอำเภอ ปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม เนื่องจากเป็นเจ้าหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมการเกษตรในทุกด้าน ที่รวมถึงการส่งเสริมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นที่เข้ามาเกี่ยวข้อง คือ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจังหวัด เจ้าหน้าที่จากศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร และเจ้าหน้าที่การเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น ที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของอำเภอ เพราะเจ้าหน้าที่มีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของการเกษตร เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมทำให้เกษตรกรเรียนรู้การเกษตรพอเพียงในทิศทางที่ถูกต้องและตรงกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับเกษตรกร

2.4.2.2 การสนับสนุนของรัฐ ซึ่งเป็นหน่วยงานสำคัญที่มีบทบาทในการพัฒนาการเกษตรในพื้นที่การศึกษา และมีส่วนสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงให้กับเกษตรกร

2.4.2.3 ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และผู้นำชุมชนในการจัดกิจกรรมทางการเกษตร ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักระบุนว่ามีบทบาทสำคัญในการชักชวน กระตุ้นและสนับสนุนให้เกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพและการมีอาชีพใหม่ที่จะเกิดขึ้นในชุมชน

2.5 แนวทางส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

แนวทางส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะและผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด 5 พื้นที่ตำบล ดังนี้

2.5.1 ข้อเสนอแนะของเกษตรกร ได้แก่

2.5.1.1 การอบรมสัมมนาและการไปศึกษาดูงาน อยากให้จัดกิจกรรมไม่นานนัก เพราะสมาชิกในกลุ่มไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรม

2.5.1.2 การไปดูงานนอกสถานที่บางแห่งที่เน้นเรื่องวิชาการควรที่จะบรรยายให้สมาชิกในกลุ่มมีความเข้าใจและกล้าที่จะซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

- 2.5.1.3 อยากให้รัฐบาลมีการประกันราคาพืชผล
- 2.5.1.4 ระบบชลประทานไม่ทั่วถึง การทำการเกษตรจึงต้องอาศัยน้ำฝนตามฤดู
- 2.5.1.5 อยากให้รัฐบาลส่งเสริมการปลูกพืชและสนับสนุนพันธุ์พืช
- 2.5.1.6 อยากให้พืชปราศจากโรคและแมลงศัตรูมาทำลาย
- 2.5.1.7 ผลผลิตมีคุณภาพต่ำเนื่องจากเกษตรกรขาดความรู้ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย
- 2.5.1.8 ขาดกลุ่มต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางถูกเอารัดเอาเปรียบ
- 2.5.1.9 ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเกษตรฯ แผ่นใหม่ เกษตรผสมผสาน
- 2.5.1.10 การขาดอาชีพเสริมและการขาดเมล็ดพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ที่มีคุณภาพ
- 2.5.1.11 ดินมีคุณภาพต่ำ
- 2.5.1.12 เกษตรกรไม่มีความกระตือรือร้นในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเดิมที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษ
 - 2.5.1.13 ส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัว และมีการจัดหาตลาดรองรับผลผลิต
- 2.5.2 ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ ได้แก่
 - 2.5.2.1 การฝึกอบรมควรจะใช้วิทยากรที่มีประสบการณ์ด้านการเกษตรโดยตรง เพราะเกษตรกรจะได้เรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้น
 - 2.5.2.2 ต้องมีงบประมาณสนับสนุนตามความต้องการของเกษตรกร เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรในการทำการเกษตรให้ประสบผลสำเร็จ
 - 2.5.2.3 มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและจัดกิจกรรมนันทนาการให้เหมาะสมกับวัยของเกษตรกรที่เข้าร่วมอบรม
 - 2.5.2.4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรเน้นให้เกษตรกรทดลองปฏิบัติจริงในแปลงสาธิต
 - 2.5.2.5 ในด้านงบประมาณ รัฐควรที่จะเข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณและอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 - 2.5.2.6 ต้องสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรอยากเข้าร่วม โครงการ ต้องจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ แล้วเห็นผลจริงสามารถช่วยพวกเขาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้เขาได้ เช่น ช่วยแก้ปัญหาสินค้าล้นตลาด ปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง เป็นต้น
 - 2.5.2.7 เจ้าหน้าที่ที่จะเข้ามาให้คำแนะนำ อบรม ให้กับเกษตรกรควรจะสร้างความคุ้นเคย เป็นกันเองกับเกษตรกรด้วย เพื่อจะได้รู้ถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร